

Helgekommentar Moss Avis, 24. mars 2012

Opp til overflaten som en delfin

Av Trygve G. Nordby

En gang en kamerat og jeg hadde vært ute med fiskebåten Elg og fisket sei i Mossesundet, så vi en skygge under båten som gjorde at vi stoppet opp for å undersøke nærmere hva dette kunne være for noe. Det var ingenting å se. Men med det samme vi satte båten i bevegelse var skyggen der igjen. Temmelig rart. Så plutselig: Like ved siden av båten dukket det opp et gråhvitt hode som forsvant igjen like raskt som det var kommet opp. Ingen tvil om at det var noe stort der nede som ville opp til overflaten for å hilse på.

Så begynte en fascinerende lek. Vi fant ut at hvis vi gikk i passe fart nordover mot Son ble vårt nye bekjentskap med oss. Han kom tett opp langs båten og dukket ned igjen fremme ved baugen. Vekselsvis på styrbord og babord side. Oppholdene over vann ble lengre og lengre, slik at vi etter hvert både fikk snakket litt sammen og tatt et par bilder.

I ettertid har vi fått bekreftet at vi hadde møtt en Kvitnos. En delfintype som i følge Wikipedia finnes i et belte over hele det nordlige Atlanterhavet – og dermed også langs Norskekysten. Den er mellom 2,5 og tre meter lang, kan veie opp til 350 kilo og kjennetegnes ved en kort, tykk, kremhvitt snute og en krum ryggfinne.

Delfinen fulgte med oss helt opp til Son, hvor den lå og ventet ute ved stakene mens vi hentet andre i familien ut i båten slik at de også fikk hilse på vår nye venn. Kvitnosen ble særlig

begeistret for kona mi. Da hun snakket til ham omtrent som hun snakker til tempelhunden Rudy, la delfinen seg helt stille i overflaten i flere sekunder og bare så på oss.

I ettertid har jeg tenkt mye på denne opplevelsen. Fjorden blir aldri den samme igjen. Jeg vet naturligvis at det er mye liv som rører seg under overflaten. Men til daglig har jeg ingen bevissthet om alt det spennende som befinner seg rett under føttene mine – eller under kjølen – for å holde oss til det maritime. At noe skulle komme opp til overflaten og faktisk kommunisere med oss ga et helt annet perspektiv – og forståelse, respekt og glede.

Perspektiv, forståelse, respekt og glede er også gode ord for den følelsen mange av oss har for det som nå skjer på Son torg. I forbindelse med en lenge etterlengtet opprusting av torget har fliker av stedets mangfoldige historie dukket opp og gitt nytt innsyn i hva som skjuler seg under overflaten.

Takket være god ”gravejournalistikk” i Moss Avis (som vanligvis ikke driver mye av den slags) har vel de fleste fått med seg at arkeologene har funnet spennende spor fra en svunnen tid - rett under den slitte og hullete asfalten på torget.

Det skulle vel nesten bare mangle. Det er omtrent utenkelig at den flotte Thornegården og de andre historiske bygningene i Son sentrum skulle vært anlagt på urørt grunn. De arkeologiske funnene på Labo, lengre inne i Sonskilen, har allerede gitt oss innblikk i et travelt handelssamfunn som har eksistert her fra vikingtid. Helt fram til midt på 1700 tallet var det markedsvirksomhet på Labo. Hva som har eksistert lengre ut i Sonskilen, før dagens bygninger kom midt på 1600 tallet, vet vi mindre om. Med de naturgitte gode havneforholdene vet vi bare at det må ha vært noe – som en skygge under båten.

Og så dukker det altså opp en Kvitnos. Bare noen titalls centimeter under dagens overflate har arkeologene de siste par ukene gravd frem kulesteinbelagte plasser og veier, rester etter en bygning og ei brygge. I de steinsatte veiene er det funnet mye søm fra hestesko. Man kan allerede med sikkerhet slå fast at det har vært liv og røre på Son torg lenge før både Thornegården og Spinnerigården ble satt opp på 1650-tallet.

Dermed har også Vestby kommune fått en gedigen gavepakke midt i fanget. For mer enn noen annen enkeltfaktor er det levende historie og kultur som gjør et sted til et sted. Og stedsutvikling for styrking av tilhørighet, identitet og trivsel er noe av det viktigste en kommune kan beskjeftige seg med.

Nærkontakt med historien gir godfølelse. Særlig når historien også kommer opp i dagen og er til å ta og føle på og forstå. Kulesteinene på Son torg bygger mentale broer fra dagens flerkulturelle samfunn tilbake til forfedrenes kultur som nettopp ble til og eksisterte på grunn av sin kontakt og samhandel med verden rundt oss. For ikke å snakke om det som vekkes av stolthet – både for gamle og nye soninger. At Sonakaupang nevnes i historieøkene allerede fra 1342 og ble et Ladested under Christiania i 1604 er til å rette ryggen av.

På samme måte som man har invitert til stor deltakelse og engasjement rundt funnene på Labo har arkeologene også denne gang sjenerøst informert om arbeidet og oppdagelsene. Forrige helg benyttet flere hundre mennesker anledningen da arkeolog Marianne Johansson fra arkeologisk feltenhet i Akershus fylkeskommune inviterte til omvisning i vårt lokale ”Forum Romanum”.

Hva skjer nå er det mange som spør seg. Hvordan kan vi best mulig ta vare på dette? For det første skal funnet dokumenteres. Dette arbeidet er i full gang. Viser det seg at funnet er fornminnene som skriver seg tilbake fra før reformasjonen i 1537 er det til og med automatisk fredet.

Utfordringen blir uansett å ta vare på og formidle dette enestående kulturminnet på en måte som kan kombineres med det levende livet og torget vi ønsker oss i Son sentrum.

For prisen av å gi opp seks parkeringsplasser (det vil fortsatt være 14 parkeringsplasser igjen midt på torget) kan man lett og elegant la 30 kvadratmeter av det gamle steinsatte torget og steingolvet i den gamle bygningen få ligge åpent innenfor en fint tilpasset fysisk avgrensning. Som utsmykking og historie - til å se på og ta på og glede seg over – for store og små - hver dag.

Når Vestby-ordfører Ødbehr for noen uker siden proklamerte at Son skulle bli et senter for hele Oslofjorden, var det mange av oss som fniste beskjemet på hans vegne. Han kunne jo begynne med å luke kommunale blomsterbed, tenkte vi litt smålig. Nå får han sjansen til å vise at dette var mer enn tomme ord fra hans side.

Vanligvis må man kjøpe utsmykking til offentlige rom. Her kommer den flotteste og mest meningsfulle utsmykking man kan tenke seg, opp til overflaten, av seg selv.

Som en kvitnos.